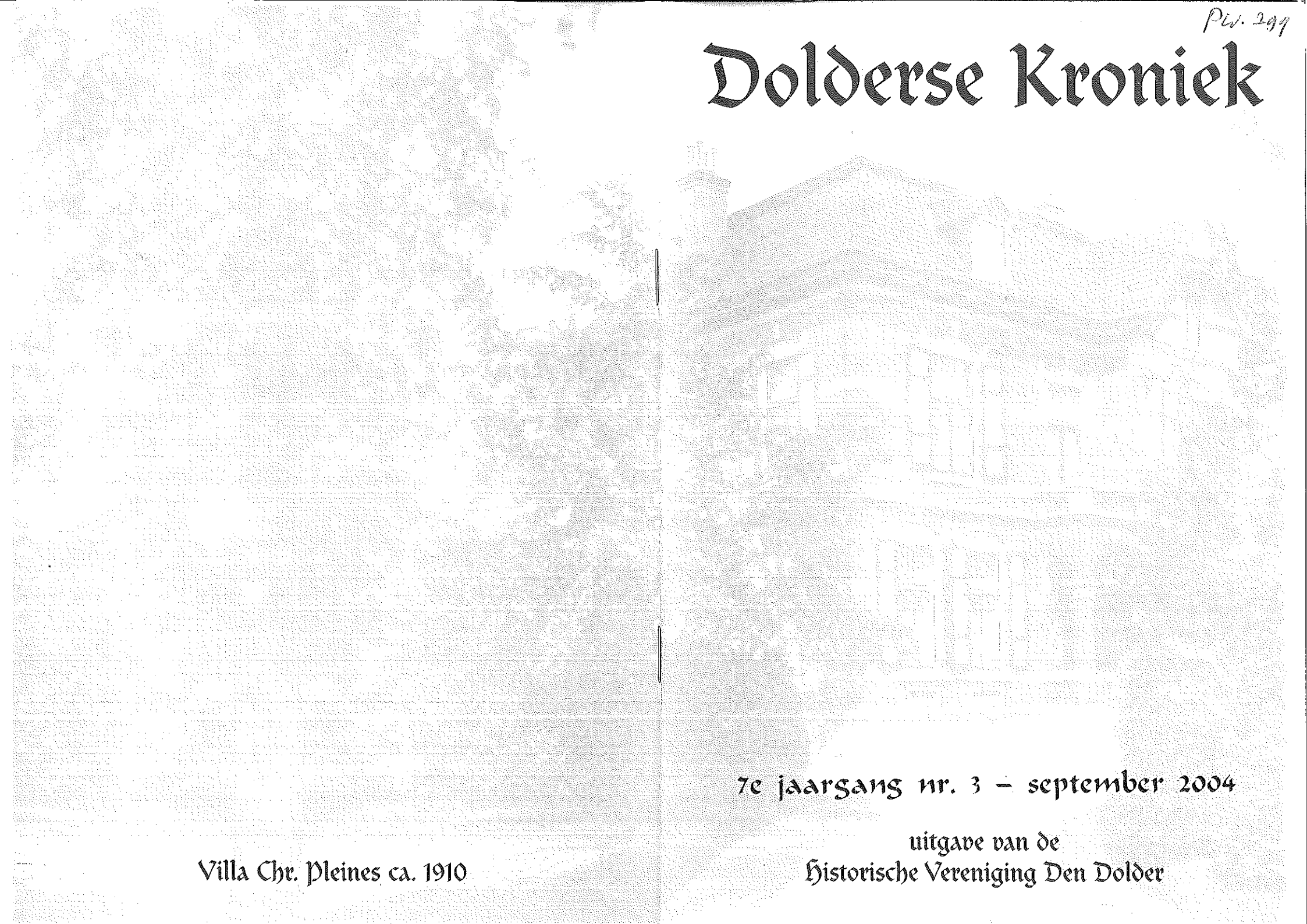

PW. 297

Dolderse Kroniek

Villa Chr. Meines ca. 1910

7e jaargang nr. 3 – september 2004

uitgave van de
Historische Vereniging Den Dolder

Historische Vereniging Den Dolder

Opgericht 9 april 1997.

7e jaargang nr. 3, september 2004

Verschijnt in de maanden: januari, mei en september.

BESTUUR

Voorzitter: Bodes de Vries, Willem Coxlaan 12,
3734 BW Den Dolder.
tel. 030-2283082

Secretaris: Mieke van der Ploeg, Pleineslaan 61,
3734 EM Den Dolder.
tel. 030-2288252

Penningmeester: Jacques Geel, Eekhoornlan 33,
3734 GW Den Dolder.
tel. 030-2283855

REDACTIE

Mieke van der Ploeg (zie boven)
Hoofredactie.
Albert van Silfhout, Joh. v. Duurenlaan 20,
3734 VD Den Dolder.
tel. 030-2293522
Ria Efdéé, Eekhoornlaan 33,
3734 GW Den Dolder
tel. 030-2283855

Tekstvoorstellen en reacties naar de redactie.

Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Den Dolder.
De contributie bedraagt 13.60 Euro per jaar.

Betaling is mogelijk: Kontant bij de penningmeester,
of op postrekening 7739816 t.n.v. HISTORISCHE VERENIGING DEN DOLDER.

De homepage op internet van de vereniging is:
[HTTP://WWW.GEOCITIES.COM/ALBVS/DENDOLDER](http://www.geocities.com/albvs/dendolder)

ISSN: 1389-0026

Redactioneel

Het eerste artikel van Rob Haars is het negende in de serie over Eene school met den Bijbel. Er zijn opnieuw handwerk-perikelen en de Heer Lasterie blijkt een bij-baantje te hebben aan het Gesticht.

Het tweede artikel is een wat ouder artikel van P.H. Damsté, waarin de geschiedenis beschreven wordt van het Hotel Huis ter Heide dat op de hoek van de Amersfoortseweg en de Hobbemalaan heeft gestaan.

Het derde artikel is het laatste in een serie van twee, over de luchtaanvallen en bombardementen in de buurt van Den Dolder is van Drs. J.C. Brugman, enigszins bewerkt en samengevat door Mieke van de Ploeg. Van het afgedrukte strooibiljet is de tekst ter verduidelijking achter het artikel opgenomen.

De redactie is nog steeds op zoek naar foto's van de school met den Bijbel en foto's en documenten uit de Tweede Wereldoorlog. Als u in het bezit bent van deze foto's of documenten, zouden wij ze graag willen kopiëren, omdat de kopieën die nu in ons bezit zijn zich niet lenen voor publikatie.

Wij wensen u veel leesplezier

De redactie

Eene school met den Bijbel (9)

Na de grote vakantie komt het bestuur eerst op 25 september 1914 ter vergadering bijeen. Het onderwerp, dat opnieuw aan de orde komt, is maar al te bekend.

"De Heer Prang vraagt of hij weer zal mogen rekenen op de bijdrage van á f 25.- van den Heer A.A.H. Boissevain ten behoeve van de Naai en Breischool.

Besloten wordt, dat op de a.s. Algemene vergadering tevens de gemaakte handwerken tentoongesteld zullen worden.

De Heer Lasterie zegt, dat de kinderen van de Bilt de extra handwerken niet kunnen bezoeken met de tegenwoordige beperkte dienstregeling, daar zij dan tot 's avonds half zeven uur moeten wachten, voor zij weg kunnen. Voorgesteld wordt om in plaats van twee maal per week een uur, een maal per week twee uur les te geven. Besloten wordt dit op de a.s. Algemeene vergadering te bespreken."

Het jaarverslag van het schooljaar 1913/1914 is summier.

"Het aantal kinderen is tegenover het vorig jaar met drie verminderd, zoodat er nu 68 ter school gaan.

In het onderwijzend personeel kwam dit jaar gelukkig geen verandering, terwijl zij ook voor ziekte gespaard bleven. Dit laatste kan niet gezegd worden van de kinderen, daar in Mei l.l. een groot aantal kinderen, door mazelen waren aangetast, zoodat er zelfs aan gedacht werd de school te sluiten. Dit is echter niet noodig geweest, maar wel zijn een tweetal kinderen, helaas, gestorven."

Vanuit de hedendaagse optiek zou sluiting beslist nodig zijn geweest, hetgeen wordt bevestigd door de bijna achteloze toevoe-

ging "maar wel zijn er een tweetal kinderen, helaas gestorven." Het is dan ook onbegrijpelijk, dat dit trieste feit niet eens in de bestuursvergadering van september werd gememoreerd.

Op de Algemene Vergadering op 2 oktober 1914 *"is nu aan de orde de verkiezing van twee Bestuursleden. De Voorzitter is aan de beurt van aftreden en de Heer W. van der Meij is van hier vertrokken. Als kandidaten worden gesteld voor Voorzitter, de Heeren Pleines en G. van Overeem en voor de andere de Heeren H. van der Meij, Kootstra en Poll. De uitslag is dat de Heer Pleines met op 1 na algemeene stemmen wordt herkozen en de Heer H. van der Meij met meerderheid van stemmen wordt verkozen. Beide Heeren nemen de benoeming aan.*

Handwerken.

De kinderen van de Bilt kunnen wegens de beperkten treinenloop niet aan de lessen deelnemen. Als ze allen komen zijn er 16 leerlingen, waarvan 5 van de Bilt. Voorgesteld wordt om in plaats van 2 maal één uur per week, één maal twee uur per week les te geven. Misschien zullen dan drie kinderen van de Bilt er bijkomen.

Mevrouw Pleines merkt op dat de absenten geweldig zijn en dat het zeer gewenscht is dat daarin verandering komt. De Heer H. van der Meij acht na schooltijd nog twee uur achtereen handwerken te lang. Mevrouw Pleines zegt, dat toen zij jong was, zij ook na schooltijd twee uur handwerkles had en dan moest zij 's avonds nog veel huiswerk maken, toch is zij er gezond bij gebleven. Men moet alles doen wat nodig is om de handwerken te bevorderen. Zij leest de absenten voor en het is duidelijk dat die meer dan erg zijn. Er is maar één kind dat nimmer verzuimd heeft.

De Heer H. van der Meij zegt dat Mevrouw Pleines tusschen de schooluren een uur rust had en dat hebben de meisjes hier niet. De verzuimen komen bijna altijd voor op Zaterdag en gevraagd

wordt of de lessen op Zaterdag niet kunnen vervallen.

De Heer Pleines vraagt waar de kinderen wonen, die zooveel verzuimen hebben en het antwoord is, op de Bilt en Soesterberg. Besloten wordt aan de ouders te de Bilt te vragen of zij de kinderen zullen zenden als de lessen verzet worden.

Gevraagd wordt of het niet gewenscht is om een avond of herhalingschool op te richten. Daarvoor mogen alleen in aanmerking komen kinderen die reeds van school zijn. En hier aan den Dolder zou hier voor maar één leerling zijn. De Heer Lasterie zegt dat, indien er een jongen is die 's Winters wat werken wil en geen school kan bezoeken, hij hem wel wil helpen.

De Voorzitter geeft nu het woord aan den Heer Lasterie tot het houden van eene lezing. Hij begint dan me te vragen: Wat is waarheid? Behandelt die vraag zeer uitvoerig en legt er den nadruk op dat wij die moeten beantwoorden voorgelicht door Gods woord, terwijl ook de natuur in deze ons veel kan leren. Het is voor ons allen, ouders en onderwijzers een heilige verplichting om onze kinderen op te voeden in een atmosfeer van waarheid opdat zij weten dat hetgeen wij zeggen, ook waar is. Niet veel preken of vermanen, maar vooral de oorzaken van de leugen opsporen en voorkomen.....

De Heer van der Meij zegt dat hij met genoegen geluisterd heeft naar de lezing van den Heer Lasterie. Hij zou echter willen vragen: Voor den mal houden of een grapje maken, is dat leugen? Kan dat kwaad? Geantwoord wordt, dat dat niet zooveel kwaad doet, als de kinderen maar merken kunnen dat het een grapje is. Maar strikt waar is het niet.....

De Heer Pleines dankt Mej. Koning voor het goede onderwijs in de handwerken. Hij is erg tevreden. Nog meer dan verleden jaar....."

In maart 1915 roept de heer Pleines het bestuur bijeen voor een buitengewone vergadering. Het bestuur komt meteen terzake: de handel en wandel van de heer Lasterie.

"De Heer Pleines zegt dat zijn vrouw op school is geweest, zij vond toen de Heer Lasterie niet aanwezig, maar zijn zoon voor de klas. Den volgende dag is de Heer Pleines zelf op school geweest en weder was de Heer Lasterie niet op school, maar waren zijn klassen bij den Heer de Heus ondergebracht. De Heer Pleines heeft den Heer Lasterie daarover ernstig onderhouden. Deze verontschuldigde zich met te zeggen dat hij naar het Gesticht was om examens bij te wonen en daar hij vroeger daarvoor verlof had gekregen, meende hij dat dat verlof ook voor latere jaren gold en hij dat niet elke keer behoefde aan te vragen. In het vervolg zou hij dat echter doen. De Heer Pleines nam daarmee evenwel geen genoegen en heeft tot bespreking daarvan deze vergadering belegd. Hem is bij onderzoek nog gebleken dat de Heer Lasterie 's avonds van 6 tot 8 uur aan het Gesticht les geeft. De bestuursleden zijn het met hun voorzitter eens, dat het bijwonen van de examens telkens door de Heer Lasterie had moeten worden aangevraagd en betreuren het dat dit niet is geschied. De school moet steeds boven alles gaan. De Heer Pleines had den Heer Lasterie gezegd, dat hij in het vervolg geen verlof meer behoefde aan te vragen voor het bijwonen van die examens, want dat hem dat toch niet zou worden gegeven. Dit wordt in zooverre veranderd, dat de Voorzitter bij aanvraag naar omstandigheden zal handelen."

Nog een enkel ander punt wordt aangeroerd.

"Mejuffrouw Koning heeft een 12tal scharen aangevraagd voor de handwerken, zij heeft er slechts twee. Besloten wordt voor ieder twee kinderen één schaar aan te schaffen."

Precies een week later komt het bestuur andermaal bijeen.

"De Heer Lasterie vraagt het woord, naar aanleiding van de op de vorige vergadering behandelde kwestie betreffende hemzelf. Hij erkent dat het verstandiger ware geweest de aanvraag nu ook weer te doen, maar het is niet alleen een kwestie van onverstand. De Voorzitter heeft verklaard dat hij den Heer Lasterie niet wilde gelooven en z.i. heeft het niets te maken met vertrouwen of geloofwaardigheid. Ook heeft de Voorzitter gezegd, dat hij de naam van zijn zegsman zou noemen, indien bleek dat de Heer Lasterie belasterd was. De Voorzitter is zich niet bewust dit te hebben gezegd. Er is geen kwaad van den Heer L. gesproken, maar de Heer Pleines heeft hetgeen hij zag in verband gebracht met het geen hem verteld was. In elk geval heeft de zaak zich nu opgehelderd en verklaart de Heer Pleines dat de waarheidsliefde van den heer Pleines niet in twijfel mag worden getrokken."

Nu deze "kwestie" uit de wereld is, gaat men weer over tot de orde van de dag.

"Aanvraag van schoolbehoeften en leermiddelen.

Toegestaan:

1 dozijn doosjes pennen (Perry Elastic pen ? 27)

12 stuks leien ? 4 ½.....

3 flessen inkt (Gimborn schoolinkt)

1 groote mat voor de voordeur.....

Leermiddelen:

18 ex. v. Wageningen Ons rekenboek 2e st. A.

School met den Bijbel 1929

6 ex. Geschiedenisplaten uit de serie v. Wagenvoort.....

Betreffende het leerplan voor de handwerken, wordt besloten dat dit door het Dames Comité behandeld zal worden.

De openbare les wordt vastgesteld op Goeden Vrijdag van 2 tot kwart over 4 uur.

De Heer Lasterie zou gaarne een paar kamers behangen hebben. Zal onderzocht worden."

In verband met een vacature wordt voor de zomervakantie een extra bestuursvergadering belegd.

"Ingekomen is een brief van den Heer G.J. den Heus, waarin hij met ingang van 1 October a.s. eervol ontslag aanvraagt, wegens zijne benoeming te Haarlem... .."

De Heer Prang brengt ter sprake het weder invoeren op onze school van drie maandelijksche rapporten, evenals vroeger bij den Heer Schuitemaker. Ook de Heer van Drie is daarvoor.

De Heer Lasterie heeft daartegen ernstige bezwaren, zowel principieele als opvoedkundige. Het is zoo uiterst moeilijk om die rapporten stipt rechtvaardig op te maken en voor de zwakke kinderen werkt het z.i. geheel verkeerd. Al doen zij nog zoo hun best, zij krijgen toch nooit een goed rapport en dat drukt hen neer."

De reactie van de heer Lasterie is die van een goed pedagoog en sluit geheel aan bij de hedendaagse opvattingen.

Rob Haars

Het "Huis ter Heide"

P. H. Damsté

Het gebeurt niet dikwijls dat een herberg kans ziet een heel dorp haar naam op te leggen, aan de P.T.T. - zie de telefoongids - je zelfs aan de Nederlandse Spoorwegen haar naam te dicteren. Dit vermocht eens het "Huis ter Heide", dat onlangs (artikel is in 1971 geschreven) het slachtoffer is geworden van wie tegenwoordig nog machtiger is, de sloper, al heeft die voor zijn werk dan ook drie-maal zoveel tijd nodig gehad als hij had begroot.

Het huis had een lang verleden achter zich. Nadat Gedeputeerde Staten op 12 augustus 1652 het bestek voor de aanleg en de beplanting van de weg "van Amersfoort tot aan den Arnhemschen weg" hadden goedgekeurd, hebben zij op 17 december van dat jaar de vakken toegewezen waarin deze toen kaarsrechte weg was verdeeld. De weg zou de breedte krijgen van 16 roe, dat is ongeveer 60 meter. Aan weerszijden moest de weg door een wal worden begrensd van voorgeschreven afmetingen. Ook de wegbeplanting was uitvoerig vastgelegd, o.a. drie rijen abelen in het midden van de weg.

Wie een vak kreeg toegewezen moest zorgen voor aanleg en onderhoud van 100 roe weglengte of 376 meter. Hij kreeg dan in volle en vrije eigendom de achter de wal gelegen grond tot een diepte van 50 roe en uiteraard ter breedte van zijn vak. Bouwde men op zijn grond een huis voor eigen bewoning, dan mocht men over een dubbele diepte beschikken.

In sommige gevallen werd de grond aan beide zijden van de weg toegewezen, in andere gevallen alleen de noord- of zuidzijde. Bij het einde van elk vak moest de wal onderbroken worden voor het maken van een "sortie" ter breedte van 3 roe.

Een groot aantal van deze sorties zijn nog over in elkaar op regelmatige afstand opvolgende zijwegen of -lanen van de Amersfoortsestraatweg.

Binnen de tijd van twee jaar na de aanneming zou het hele werk voltooid moeten zijn. De eerste twaalf vakken van Amersfoort af werden aan het stadsbestuur van Amersfoort toegewezen ter verdeling onder de inwoners van die stad. Het 15e vak was voor de heer Splinter, "*die zich verobligeert alsdan te stellen eene bequame Tapstede, onder conditie, dat niemant buiten hem, Splinter, binnen 25 jaren, tusschen het Gerecht van Seyst ende van Amersfoort eenige andere Tapsteden sal mogen maken; we verstaande dat den weert in het Pannenhuis sijne Tapneringe sal mogen continueren als voor desen*" (Het Pannenhuis was het latere café De Pan, dat nu geen café meer is, maar materiaalhoek van de golfclub.)

Het 20e, 21e, 22e en 23e vak aan de noordzijde zouden zijn voor de heer Bartelotti. In een beslissing van 7 mei 1653 lezen we, dat Splinter in plaats van het hem toegewezen 15e vak heeft aangenomen het 20e en 21e aan de noordzijde, oorspronkelijk voor Bartelotti bedoeld. Het 15e gaat nu naar van Weerde van Dijkveld, "*sijnde het recht van het stellen van een herberge gebleven aen de Heer Splinter*".

Nu weten we ook, dat het 19e vak aan de noord- en zuidzijde was toegewezen aan Jasper Schade van Westrum en dat deze op zijn grond aan de zuidzijde het huis "Zandbergen" heeft gebouwd, tegenwoordig bekend als "Oud-Zandbergen". En zo herkennen we in de herberg van Splinter het ons bekende Huis ter Heide, het 20e vak aan de noordzijde.

De participanten in de "Berchwech" zoals de nieuwe weg aanvankelijk heette, kwamen geregeld bij elkaar om te delibereren en te constateren of ieder wel aan zijn onderhoudsplichten had

voldaan. De notulen van de oudst bekende vergadering beginnen: "*.....Op heden den XX Aug. 1655 aen 't Huis ter Heijden geconvoceertende ende vergadert zijnde....*" De Heer Splinter heeft dus niet getreuzeld met zijn tapstede en ook kunnen we vaststellen dat dit etablissement van het begin af aan de naam Huis ter Heide heeft gedragen.

Geldbelegging

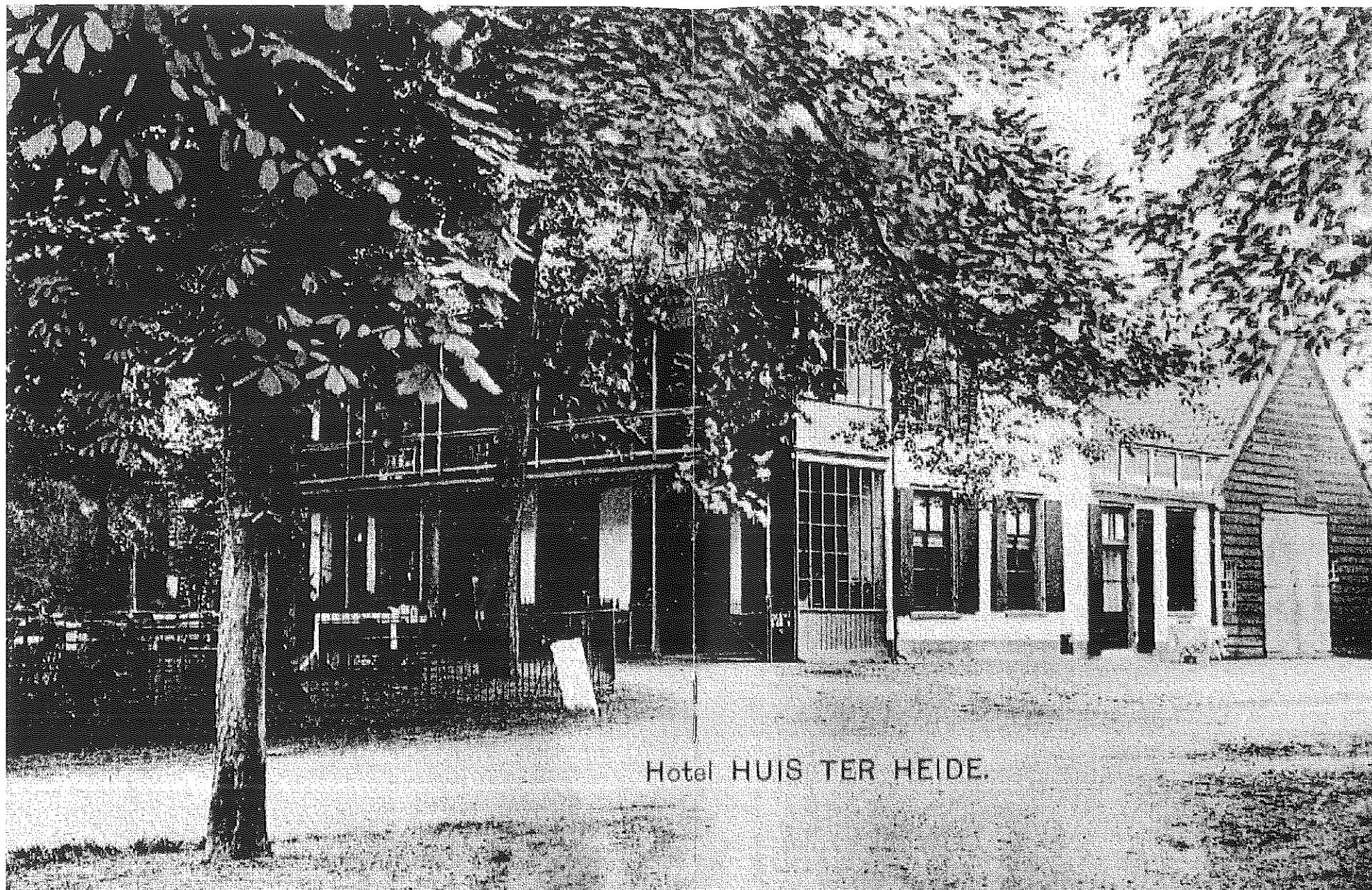
Zoals café's en restaurants tegenwoordig veelal geheel of gedeeltelijk eigendom zijn van bierbrouwerijen, waren de tapsteden en herbergen in vroeger tijd dikwijls eigendom van gefortuneerde notabelen die daarin een goede geldbelegging zagen.

Zo vinden we in de 18e eeuw als eigenaren van het "Huis ter Heide" achtereenvolgens vermeld jonkvrouw Aletta Vermeer, Carel Gustaaf Falck, Walter Bisdrom kanunnik ten Dom, mr. Laurens Jan Nepveu, enz. Zij verhuurden het huis voor een vast bedrag aan een kandidaat-herbergier en hadden er verder geen omkijken na.

Dit was niets bijzonders. Wij zien die figuur in vroeger eeuwen bij tal van dorpsherbergen. Wie de eerste zelf exploiterende eigenaar van het "Huis ter Heide" is geweest, is niet met zekerheid te zeggen.

Wel staat vast, dat het hotel nagenoeg de laatste honderd jaar aan de familie Ravenhorst heeft toebehoord, die het tot het einde toe zelf heeft gedreven.

Dat einde is bij het "Huis ter Heide" een wat vaag begrip. Het huis heeft ongeveer vier jaar leeg gestaan voordat het werd gesloopt, maar dat het als hotel en pension dienst deed, is al veel langer geleden.

Hotel HUIS TER HEIDE.

Hotel Huis ter Heide datum onbekend

Nadat het in de laatste oorlog door de Duitsers gevorderd was geweest, is het bedrijf na de bevrijding wel hervat, maar dat is toch niet meer voor lange duur geweest. Alleen ouderen onder ons hebben het "Huis ter Heide" nog in zijn volle fleur gekend toen de straatweg nog geen repen van de grote voortuin had afgesneden (die opzij tot de spoorlijn doorliep) en er, behalve voor tal van ijzeren tafeltjes en stoeltjes, nog volop ruimte was voor schommel, wip, ringen en ander speeltuig.

Moegespeeld kon je dan neervallen achter je kogelflesje (1910), je glaasje fosco (1920) of chocomel (1930).

Moeder Ravenhorst, die het bedrijf beheerde met haar zoon en vijf van haar acht dochters, had er ruimschoots haar handen aan vol. Het hotel had de naam van ouderwetse degelijkheid en uitstekende verzorging.

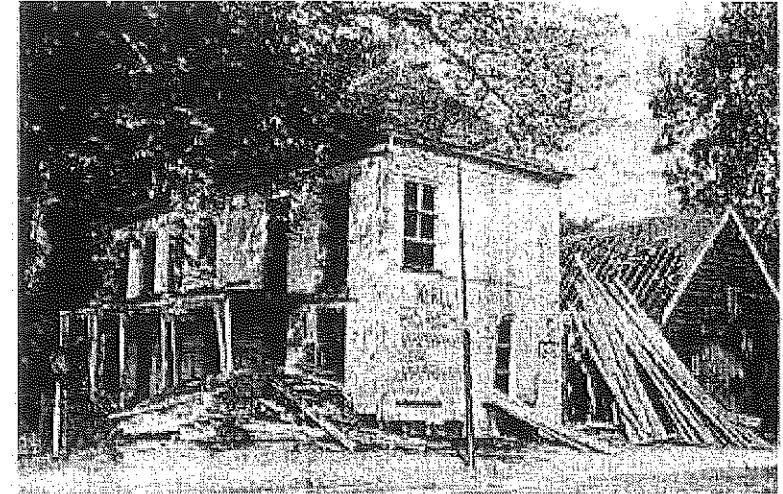
Paardenstal

Achter het massale vierkante huis met vóór een open veranda, waarboven een balkon, stond een grote paardenstal, die nog dateerde uit de tijd dat bij "Huis ter Heide" de paarden werden uitgespannen toen de zogenaamde wisselwagen viermaal per week tussen Amersfoort en Utrecht heen en weer reed. Ook had de familie Ravenhorst een grote eigen moestuin en hield zij enkele koeien en varkens, dit alles niet alleen voor eigen gebruik maar ook voor het hotel. Het spreekt dus wel van zelf, dat er voor vele handen werk was en men zelfs personeel in dienst had.

Na de oorlog was het nog maar een aflopende zaak. Twee of drie zusters woonden nog in het grote huis, maar ook zij werden te oud om het hotelbedrijf te beheren. Bovendien had het ouderwetse

donkere huis, nu vlak aan de razend drukke verkeersweg, zijn aantrekkelijkheid voor logeergasten verloren.

Sloop "Hotel Huis ter Heide". juni 1971

Het stationnetje (Huis ter Heide) is geliquideerd, de groene tram (eerst stoom toen elektrisch) van Doorn via Zeist naar Amerfoort komt niet meer langs en wat de Ravenhorstse Steeg genoemd werd, de zandweg naar Bosch en Duin met een fietspaadje erlangs, ook een sortie, heet nu Hobbemalaan. De enige tastbare herinnering is het inrijhek, dat nog voor even, plompverloren, doelloos en melancholiek, op zijn plaats is gebleven, met naam en al: "Het Huister Heide".

Oud Utrecht aug. 1971 44:8

Bronnen:

Vervolg op J. van de Water's Utrechts Plakkaatboek, boek II, titel XIV, Deel I, blz 196 - 198.

Huisarchief buitenplaats Vollenhoven.

Vriendelijke informatie van mevrouw v.d. Dijssel - Ravenhorst te Huis ter Heide

Luchtaanvallen

door Drs. J.C. Brugman,
samengevat en enigszins bewerkt door Mieke van der Ploeg.

Uit het dagboek van J Houtgast, Paltzerweg 288, Den Dolder blijkt dat er vanaf november 1940 tot augustus 1944 zeker negen aanvallen op het vliegveld zijn geweest, waarbij soms doden waren te betreuren.

Behalve de neergestorte Duitse vliegtuigen zijn er vele luchtaanvallen geweest van de geallieerden. De meeste waren gericht op de spoorlijn, op het vliegveld Soesterberg, en op het Commando van het 88ste Armeekorps gevestigd in een bunkercomplex tussen de Bilderdijklaan en de Hasebroeklaan in Bilthoven-Noord.

Op dinsdag 15 augustus 1944 vond er een massale aanval plaats op het vliegveld Soesterberg door ongeveer 300 Boeing B 17 (Vliegende Forten) van de achtste Luchtmacht van de United States Air Force (U.S.A.F). De aanval begon om 12.10 uur en iedereen die in die tijd in De Bilt, Bilthoven of Den Dolder woonde herinnert zich de enorme dreunen van de grote hoeveelheid zware bommen (3000 stuks!) die op en rond het vliegveld neerkwamen.

Zo'n 'bommentapijt' beperkte zich helaas niet uitsluitend tot het vliegveld zelf en in de omgeving werd ook heel wat vernield, vooral veroorzaakt door het feit dat er een sterke oostenwind was waardoor de rook- en stofwolken steeds verder richting Bilthoven en Den Dolder dreven. Ook vielen er bommen op een woning aan de Julianalaan (toen Frederik Hendriklaan) op no. 275. Op een luchtfoto die de R.A.F. enkele weken later maakte, zijn honderden bomkraters te zien op het vliegveld en in Den Dolder en Bilthoven. Vele bomtrechters zijn nu nog steeds te herkennen in de bossen, bijvoorbeeld tussen de Pleineslaan en de spoorlijn en ook oostelijk van de Baarnseweg in Bosch en Duin.

Verschillende mensen vertelden mij over de verschrikkelijke ervaring van dit massabombardement. De hiervoor genoemde Houtgast, schreef hierover: "Ik was op dat moment in Utrecht op de Sterrenwacht en zag meer dan honderd bommenwerpers in oostelijke richting hun bommen gooien. Er stijgt een geweldige zand en stofwolk op, terwijl er twee vliegtuigen brandend neerstorten. Een poosje daarna komt er een tweede zwerm bommenwerpers die door de stofwolk heen hun last afwerpen." Hij concludeert dat de stofwolk in westelijke richting, dus richting Den Dolder afdrijft, vreest het ergste en besluit direct met de trein naar huis te gaan, maar komt niet verder dan Bilthoven en loopt verder naar huis.

Strooibiljet voorzijde.

VERZWARING VAN
LUCHT-BOMBARDEMENTEN
BELANGRIJKE MEDEDELING DER NEDERLANDSCHE REGERING

In de afgelopen twee jaren heeft de Regering het herhaalde malen haar plicht gevoeld u waarschuwingen te doen toekomen inzake geallieerde luchtaanvallen op delen in bezet Nederland. Deze aanvallen waren noodig ter bestrijding van den gezamenschappelijken vijand. Ongelukkigwijze was het onvermijdelijk dat zij ook voor de burgerbevolking materiële gevolgen moesten hebben. Wij weten dat U de onvermijdelijkheid dezer gevolgen steeds hebt ingestaan.

Intusschen is de oorlogvoering steeds zeller heftiger. Zoo bijzonder helder als voor den strijd in de lucht. Het duidelijk is daarom gekomen U een nieuwe waarschuwing te doen toekomen.

Een gevorderde en ernstige vernielingenvoorsel in den laatste tijd door de Engelsche en Amerikaanse luchtmachten toegebracht aan oorlogsindustrieën in Duitsland, is de oorlogsindustrie van den vijand niet langer in staat aan zijn behoeften te voldoen. Vandaar dat de productie van bepaalde fabrieken in bezet gebied, o.a. in Nederland voor hem van toenemend belang is geworden. Dit belang zal zich nu stijgende zijn bilten om welke reden ook de vernieling in Duitsland toeneemt.

Zulke is de verklaring voor een mededeeling van het Geallieerd Opperbevel, die zij reeds door "Radio Oranje" hebt hooren voorlezen ziele ommevliden.

De Nederlandsche Regering is uiteraard overtuigd van de juistheid dezer waarschuwing. Zij dekt den inhoud van haar gezag aangezien zij de voorgeschieden aanvallen onvermijdelijk acht voor een bespoediging der onderwerping.

Zij dringt er in het belang van U en der gezin op aan dat zij aan dit advies van het Geallieerd Opperbevel en aan soortgelijke aankenzen die U in de toekomst nog zullen bereiken, gevolg zult geven op de beste wijze die de omstandigheden U toestaan.

Dit de waarschuwing van het Geallieerd Opperbevel blijft duidelijk dat het de bedoeling is deze bombardementen tot de oorlogsindustrie te beperken.

De Regering weet echter zeer wel dat er niet aan te ontkomen is dat bij ieder lucht-bombardement, ook al wordt het uitgereid door de meest moderne en de meest geavanceerde beschikbare wapens, een zeker percentage der bevolking naast het doel valt. De waarschuwing van het Geallieerd Opperbevel geldt dus niet alleen voor het personeel der toevangete fabrieken maar ook voor alle onderwonen.

(De tekst van dit biljet is aan het einde van dit artikel toegevoegd).

Bij 'het klaphek' komt hij kennissen tegen en vraagt: "Hoe is het daar?" Zij antwoorden: "Oh meneer Houtgast, alles is weg." Hevig geschrokken vraagt hij: "...en mijn vrouw?..." "Ja uw vrouw leeft nog."

DRINGENDE WAARSCHUWING TOT HET NEDERLANDSCHE VOLK

De strijdkrachten der Verenigde Naties, waarvan zelfs Oost-Australië nu deel uitmaakt, zijn vast besloten de bezette gebieden te zuiveren van den Duitischen invaller en Europa te bevrijden uit den greep der Nazis.

Om dit doel te bereiken, moeten zij de Duitischen natievallen, waar zij hen ook maar kunnen vinden en niet alleen hun wapentuig vernietigen, maar ook de fabrieken waar dit wapentuig wordt gemaakt. Wij weten, dat er dit begrijpt, zoodat ze het tot nu toe heeft begrepen.

Nederlanders, maar vooral arbeiders in deze fabrieken, weet gewaarschuwd. De aanvallen op de voor Duitschland werkende fabrieken in Nederland, zullen binnenkort met groote felheid dan tot nu toe reeds het geval was, worden uitgevoerd. Vanaf den dag waarop dit artikel bijt u onder de ogen zal komen (voor de reden van nu af aan) zult u aan groote gevaar lyden, stipten door te werken in een der volgende fabrieken:

Fabrieken, waar vliegtuigen worden gemonteerd, beheersd, geïnspecteerd, waar onderdelen van vliegtuigen worden vervaardigd.

Fabrieken, waar onderdelen of instrumenten voor vliegtuigen worden gemaakt;

Fabrieken, waar locomotieven worden schoofed en herstel-werkplaatsen;

Fabrieken van motor-voertuigen;

Fabrieken, waar onderdelen voor onderzeeers worden gemaakt.

Zoo er nog eens komt, blijft dit de naam van dit soort fabrieken. Zond uw familie naar elders, wanneer zij woen in de nabijheid van dergelijke fabrieken. Als de geïnspecteerd zitt aan het werk te blijven, dringt dan aan op een behoorlijk schijn-waarschuwing en op doelmatige schuilplaatsen. Waakt er voor, dat zij de beschikking krijgt over de schuilplaatsen. Het staat aan u te beoordeelen, op welke wijze zij dit het best bereiken kunt.

Nederlanders, zij hebt reeds zware offers gebracht voor den strijd om de vrijheid. Wij vragen u alle mogelijke voorzorgsmaatregelen te nemen om zere dere offers te voorkomen.

Dit is een dringende waarschuwing!
HET GEALLIEERD OPPERBEVEL.

Strooibiljet keerzijde (tekst zie einde artikel).

Hij spoedt zich verder naar huis en komt dan weer burens tegen die hem vertellen dat zijn kinderen ook leven. Hij schrijft dan verder: "Als ik ons rijtje huizen ben genaderd, zie ik dat alles er nog staat, weliswaar zonder ruiten en dakpannen."

Ilse (zijn vrouw) vertelt dat ze met de kinderen in de kelder is gaan schuilen. Het bombardement van die tweede groep was inderdaad verschrikkelijk. De kinderen zongen luidkeels om de aandacht af te leiden en de angst te verdrijven, zoals ze op de kleuterschool hadden geleerd. Ilse, vlak voor de bevalling, bleef ijszig kalm. De buurvrouwen renden als kippen heen en weer en vonden toen een schuilplaats in de garage, waar ze met een emmer op hun hoofd het inferno afwachtten. Rondom sloegen de bommen in en de bommen uit de tuin lagen zelfs op het dak.

Toen het stil werd, bleek dat het huis er nog stond. De plafonds waren naar beneden gekomen, maar de muren stonden nog overeind. Tot zover het verhaal van J. Houtgast.

H.Kopperts, Obrechtlaan 5, heeft de beleving van dit bombardement ook vastgelegd: "Die dag woonde ik een mis bij in de O.L.Vrouwkerk in de Gregoriuslaan, toen bij het verlaten van de kerk de sirenes begonnen te loeien.

Wij bleven schuilen in het kerkportaal en hoorden de droge knallen van de FLAK aan de Pleineslaan, kaliber 88 mm. In de lucht zwarte wollige wolkjes. Pok...pok...pok van de in de lucht exploderende granaten. Even later zie ik twee geallieerde verkenningsvliegtuigen, die ik herken als eenmotorige Westland Lysanders.

Dat zullen wel 'pathfinders' zijn die een aanval moeten voorbereiden. Om twaalf uur horen we een uit de verte aanzwellend imposant motorgeronk. Eindelijk komen de geallieerden hier weer eens in actie.

De FLAK schiet als gekken. We staan intussen thuis in de gang en in het portaal bij de voordeur, die we al vast hebben opengezet in verband met de luchtdruk van de te verwachten exploderende bommen. Rondom horen we scherven van de luchtdeelgranaten inslaan.

Op nog geen twee meter afstand slaat er één diep in de sintels van het tuinpad. Hij blijkt er later tien centimeter diep in te zitten. Dan worden de bommenwerpers zichtbaar. De armada van viermotorige Vliegende Forten komt uit westelijke richting en vliegt recht op ons aan. We zien de geschutskoepels en de geopende bomluiken. Al boven de Gezichtslaan tuimelen de bommen naar beneden. Ze suizen over ons heen.....nog wel! Dan de eerste explosies in de richting van Soesterberg, de luchtdruk is voelbaar. Glasgerinkel, het huis schudt en er vallen stukken kalk omlaag. Het plafond scheurt. Oh God als dat maar goed gaat! De knallen groeien aan tot een waar trommelvuur. De hel lijkt wel losgebarsten!

Luisteren naar Radio Oranje, datum onbekend.

Treinen op de spoorlijnen (Utrecht/Den Dolder en Bilthoven/Zeist) werden nog diverse malen aangevallen, ook het station Bilthoven. De schade was wisselend, niet elke aanval raakte het doel volledig. Van het station werd bijvoorbeeld alleen de overkapping enigszins geraakt. Wel kwam bij die aanval een 32-jarige N.S.-medewerker om die in de buurt was opgehaald om de eerder aangebrachte schade meteen te helpen herstellen....

Vaak waren er ook bij deze aanvallen "afzwaaiers" die tot schade leidden aan huizen.

Op 29 november 1944 was er een bombardement met negen bommenwerpers dat veel schade aanrichtte in Bilthoven, aan beide kanten van de spoorlijn.

Een nog heviger bombardement op Bilthoven vond plaats op 29 december 1944. Deze aanval werd uitgevoerd door Hawker Typhoons, die standaard met twee bommen van 250 kg. waren uit-

gerust en bovendien boordkanonnen en raketten aan boord hadden. Zij kwamen aanvliegen in duikvlucht vanuit het oosten en schoten hun eerste raketten af om 12.55 uur, gevolgd door een precisiebombardement met bommen. Dit bombardement had als doel om diverse Duitsers uit te schakelen, maar de meesten daarvan waren inmiddels niet meer in de huizen die gebombardeerd werden aanwezig, en sommige panden werden niet goed geraakt.

Schuilkelder in een tuin aan de Palzerweg in de tuin van de familie Vunderink

15 augustus 1943

Bij het bunkercomplex aan de Bilderdijklaan werd alleen de oostgevel van de grote villa waar generaal Schwalbe zetelde beschadigd.

Huize Phaedo (Ensay), Soestdijkseweg 2 kreeg een voltreffer en werd volledig verwoest, maar de 'Helferinnen' die daar gewoond hadden waren reeds enkele weken daarvoor vertrokken. Datzelfde was het geval bij Soestdijkseweg 21, tegenover de Bilderdijklaan, (nu 321). Ook dat werd volledig verwoest, en ook hier waren de Duitsers die er in gezeten hadden al een paar weken weg.

Rubenslaan 1, de Bremhorst, werd verwoest. Hier had generaal Reinhard gewoond, maar die was sinds 5 september al weg. Zijn opvolger generaal Schwalbe was in de Hasebroeklaan gaan wonen. In dit huis waren vijf slachtoffers te betreuen, namelijk Mej. Hendrikse, die huismeesteres was voor baron Van Boetzelaer, de oorspronkelijke bewoner/eigenaar en vervolgens vier hoge officieren van de staf van Schwalbe.

Aan de Jan Steenlaan werd Het Nieuwe Lyceum door een voltref-fer volledig verwoest. De verbindingdienst van de Luftwaffe en van de FLAK had de school echter al enige tijd verlaten.

Het resultaat van dat grote bombardement was dus zeer mager (vanuit het oogpunt van de geallieerden), vermoedelijk omdat het bombardement enkele weken te laat plaats vond. Dit kwam onder andere doordat de inlichtingen van de spionagegroepen, althans de berichten die op microfoto's waren vastgelegd, meestal een week of acht onderweg waren.

Tekst van het Strooibiljet :

VERZWARING VAN
LUCHT-BOMBARDEMENTEN
BELANGRIJKE MEDEDEELING DER NEDERLANDSCHE
REGEERING

In de afgelopen twee jaren heeft de Regeering het herhaalde malen haar plicht geacht U waarschuwingen te doen toekomen inzake geallieerde luchtaanvallen op doelen in bezet Nederland. Deze aanvallen waren noodig ter bestrijding van den gemeenschappelijke vijand. Ongelukkigerwijze was het onvermijdelijk, dat zij ook voor de burgerbevolking smartelijke gevolgen moesten hebben. Wij weten, dat U de onvermijdelijkheid dezer gevolgen steeds hebt ingezien.

Inmiddels is de oorlogsvoering steeds feller geworden. Zeer bijzonder geldt dit voor den strijd in de lucht. Het oogenblik is daar-

om gekomen U een nieuwe waarschuwing te doen toekomen. Ten gevolgen van ernstige vernielingen, vooral in den laatsten tijd door de Engelsche en Amerikaansche luchtmachten toegebracht aan oorlogsindustriën in Duitschland, is de oorlogsproductie van den vijand niet langer in staat aan zijn behoeften te voldoen. Vandaar dat de productie van bepaalde fabrieken in bezette gebieden, o.a. in Nederland voor hem van toenemend belang is geworden. Dit belang zal zich in stijgende lijn blijven ontwikkelen naar mate de vernieling in Duitschland toeneemt.

Zulks is de verklaring voor een mededeeling van het Geallieerd Opperbevel, die gij reeds door "Radio Oranje" hebt hooren voorlezen (Zie ommezijde).

De Nederlandsche Regeering is uiteraard vooraf omtrent deze verklaring geraadpleegd. Zij dekt den inhoud met haar gezag, aangezien zij de voorgenomen aanvallen onvermijdelijk acht voor een bespoediging der eindoverwinning.

Zij dringt er in het belang van U en Uw gezin met klem op aan, dat gij aan dit advies van het Geallieerde Opperbevel en aan soortgelijke adviezen, die U in de toekomst nog zullen bereiken, gevolg zult geven op de beste wijze, die de omstandigheden U toestaan. Uit de waarschuwing van het Geallieerd Opperbevel blijkt duidelijk dat het de bedoeling is deze bombardementen tot de oorlogsindustrie te beperken.

De Regeering weet echter zeer wel, dat er niet aan te ontkomen is, dat bij ieder lucht-bombardement, ook al wordt het uitgevoerd door de meest moderne en de meest geperfectioneerde bommenwerpers, een zeker percentage der bommen naast het doel valt. De waarschuwing van het Geallieerd Opperbevel geldt dus niet alleen voor het personeel der te noemen fabrieken maar ook voor alle omwonenden.

DRINGENDE WAARSCHUWING
TOT HET NEDERLANDSCHE VOLK

De strijdkrachten der Vereenigde Volken, waarvan velen Uwer

landgenooten deel uitmaken, zijn vast besloten de bezette gebieden te zuiveren van den Duitschen invaller en Europa te bevrijden uit den greep der Nazis.

Om dit doel te bereiken, moeten zij de Duitschers aanvallen, waar zij hen ook maar kunnen vinden en niet alleen hun wapentuig vernielen, maar ook de fabrieken waar dit wapentuig wordt gemaakt. Wij weten, dat ge dit begrijpt, zooals ge het tot nu toe hebt begrepen.

Nederlanders, maar vooral arbeiders in deze fabrieken, weest gewaarschuwd! De aanvallen op de voor Duitschland werkende fabrieken in Nederland, zullen binnenkort met grootere felheid dan tot nu toe reeds het geval was, worden uitgevoerd. Vanaf den dag waarop dit strooibiljet U onder oogen zal komen (voor de radio: van nu af aan) zult gij U aan groot gevaar bloot stellen door te werken in een der volgende fabrieken:

Fabrieken, waar vliegtuigen worden gemonteerd, benevens gebouwen waar onderdeelen van vliegtuigen liggen opgeslagen; fabrieken, waar onderdeelen of instrumenten voor vliegtuigen worden gemaakt;

fabrieken, waar locomotieven worden gebouwd en herstel-werkplaatsen;

fabrieken, van motor-voertuigen;

fabrieken, waar onderdeelen voor onderzeeërs worden gemaakt.

Zoo ge eenigszins kunt blijft uit de buurt van dit soort fabrieken. Zend Uw families naar elders, wanneer zij wonen in de nabijheid van dergelijke fabrieken. Als ge gedwongen zijt aan het werk te blijven, dringt dan aan op een behoorlijk alarm-systeem en op doelmatige schuilplaatsen. Waakt er voor, dat gij de beschikking krijgt over die schuilplaatsen. Het staat aan U te beoordeelen op welke wijze gij dit het best bereiken kunt.

Nederlanders-gij hebt reeds zware offers gebracht voor den strijd om de vrijheid. Wij vragen U alle mogelijke voorzorgsmaatregelen te nemen om verdere offers te voorkomen.

Dit is een dringende waarschuwing!
HET GEALLIEERD OPPERBEVEL

Lekker gezellig. Remia

**Remia Den Dolder:
Sauzenhart van
Nederland.**

